

1.5. Радянський період розвитку заповідної справи в Україні

Радянський період заповідної справи у першу чергу характеризується тим, що вона стає державною. Так, на початку 1919 року був націоналізований заповідник "Асканія-Нова". А на початку 1923 року постановою Наркомзему України до заповідника "Асканія-Нова" було приєднано півострови Чурюк-Петрівка, Джарилгач, Тендра, а також Солонозерську дачу на Кінбурнській косі (всі ці об'єкти у 1927 році були визначені як самостійний Чорноморський заповідник). У цей період було розроблено науково обгрунтовану мережу заповідників з урахуванням природно-географічних зон.

Весь радянський період розвитку заповідної справи можна поділити на етапи:

Перший етап – з 1918 по 1927 рр. – етап становлення заповідної справи і створення широкої мережі заповідників. Так, з ініціативи В.І.Вернадського було засновано наукову станцію і заповідник "Гористе" під Києвом, "Тарасову могилу" на Чернечій горі під Каневом; у 1919 році засновано заповідники "Конча-Заспа", "Ольвія", "Софіївка" та інші.

До кінця 1927 року в Україні вже було 6 державних заповідників республіканського значення.

Другий етап – з 1928 по 1968 рр. – характеризується тим, що за цей час майже не було створено жодного заповідника, а навпаки, були ліквідовані заповідники "Конча-Заспа", "Гористе", "Каховські плавні" та ряд інших.

У 50-60-ті роки було прийнято постанову про заснування історико-культурних заповідників "Кам'яна могила", "Хутір Надія", "Хортиця".

Станом на 1967 рік в Україні залишилося 3 державні заповідники ("Асканія-Нова", Чорноморський та Український степовий, заснований у 1961 році).

Деякий час до мережі заповідників України входив Кримський заповідник (з 1954 року, з моменту приєднання Криму до України, до 1957 року). У 1957 році цей заповідник був реорганізований в Азово-Сиваське заповідно-мисливське господарство.

У 1964 році була прийнята постанова "Про поліпшення охорони природи і відтворення природних багатств України", за якою утворювались дві заповідні ділянки (такого визначення заповідних територій до цього не було) – "Чорногора" в Карпатах і "Угольок". А в 1967 році було створено заповідну ділянку в дельті Дунаю.

Рішенням Верховної Ради в березні 1967 року в Україні була створена Державна Комісія Ради Міністрів з охорони природи, яка у лютому 1995 була перейменована на Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки.

За даними, на 1 січня 1968 року в Україні в ранзі заповідних об'єктів було: 3 державні заповідники, 4 державні заповідно-мисливські господарства, 86 пам'яток природи республіканського значення, 81 пам'ятник садово-паркового мистецтва. Серед заповідних об'єктів місцевого значення було понад 550 пам'ятників природи, близько 300 парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва.

Третій етап починається з Постанови Ради Міністрів УРСР у 1968 р. "Про організацію нових державних заповідників в УРСР". Цією Постановою організувались Карпатський, Поліський нові заповідники, відновлено статус заповідника Канівського, уточнено структуру Українського степового заповідника і за рахунок вилучених з нього територій створено Луганський заповідник. Уже на 1 січня 1971 року було зареєстровано: пам'яток природи місцевого значення – 1376, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення – 447.

У січні 1972 року Рада Міністрів УРСР прийняла Постанову "Про заходи по розширенню мережі державних заповідників і поліпшенню заповідної справи". Цією Постановою було затверджено першу в Україні класифікацію заповідних територій та об'єктів. Було визначено 5 заповідних категорій:

1. Державні заповідники (абсолютні заповідники).
2. Державні заказники (частково за режимом заповідні, видові заказники для збереження окремих рідкісних видів рослин і тварин).
3. Державні природні парки.
4. Пам'ятники природи.
5. Пам'ятники садово-паркового мистецтва.

У 1978 році класифікація заповідних територій була доповнена ще двома новими категоріями "Заповідні урочища", "Заказники місцевого значення". На цей час об'єктами було затверджено 159 заказників місцевого значення, 52 заповідні урочища.

Три перші категорії мали ранг тільки республіканського значення, а дві останні мали ранг як республіканського, так і місцевого значення.

Згідно з цією Постановою навколо 6 державних заповідників вперше виділялись охоронні зони.

У 1973 році організовано державні заповідники "Мис Мартьян", Ялтинський гірсько-лісовий.

У 1979 році організовано в Криму Карадазький заповідник.

У 1980 р. створено Карпатський державний природний парк. На базі Дунайського філіалу Чорноморського заповідника у 1981 році засновано державний заповідник "Дунайські плавні". З 1998 року це є Біосферний заповідник.

Станом на 1 січня 1980 року природно-заповідний фонд України перевершив 1% (і становив 1,2%) від території республіки.

У березні 1982 року Президія АН УРСР затвердила Постанову "Про наукові основи створення мережі біосферних заповідників в УРСР".

Рішенням ЮНЕСКО від 8 грудня 1984 року було включено до мережі біосферних заповідників Асканію-Нову, Чорноморський заповідник, а в 1998 році і Дунайський біосферний заповідник.

У 1990 році було ліквідовано категорію заповідних територій "Державне заповідно-мисливське господарство". У цьому році було відновлено статус Кримського державного заповідника, а "Азово-Сиваське заповідно-мисливське господарство" було затверджене державним національним природним парком.

У 1990 році було організовано державний заповідник "Медобори" у Тернопільській області та Дніпрово-Орільський в Дніпропетровській області.

У вересні 1991 року було підписано протокол "Про співробітництво по створенню біосферного заповідника у східних Карпатах між Україною, Польщею і Словаччиною".

У червні 1992 року було прийнято постанову про введення до класифікації заповідних територій і введено таку категорію: "Державний регіональний ландшафтний парк".

Останній етап розвитку заповідної справи характеризується набуттям України державної незалежності і виходом наших природоохоронців на рівень міжнародних контактів у заповідній справі, зокрема з Польщею, Румунією, Словаччиною та іншими країнами.

У вересні 1994 року Верховна Рада України прийняла Постанову "Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні", в якій відзначається:

- збільшення площ територій та об'єктів природно-заповідного фонду як важливого інтегрального екологічного показника до 2000 року до 3-4%, а в окремих регіонах – до 9-10% від загальної території;
- забезпечення репрезентативності природно-заповідного фонду за флористичною, ценотичною, фауністичною, геологічною, ґрунтознавчою, ландшафтною та іншими екологічними ознаками.